

tinacije) in ker Herodot piše o Skitih, da so vlomivši v Medijo premagali Mede in v Aziji zavladovali.

Ko je našel W. K. Loftus med razvalinami staroslavnege mesta Suza napise elamitskih kraljev Sutruk-Nahunti, Kudur-Nahunti itd., je dr. Mordtmann, tedaj bivajoč v Carigradu, na podlagi teh dokazal, da je pisan drugi klinopis z zlogi in sicer v narečju suzijanskem, katerega so nekda j govorili v Suzijani, drugi provinciji perzijskega kraljestva. Do istega zaključka je prišel tudi Fr. Lenormant, med tem, ko nazivlje slavni Oppert ta jezik medski, ki pa je po njegovih mislih soroden suzijanskemu.¹⁾ Ker pa sveto pismo v znanem narodopisnem imeniku (Gen. 10, 2) prišteva Mede Indoevropecem, je treba jezik drugega klinopisa vendar-le prideliti pripenjalnim jezikom. V obče imenujejo dandanes ta jezik suzijanski ali elamitski. Suza je bilo namreč glavno mesto prastarega kraljestva elamskega. F. I. Weissbach ga zove novosuzi-

¹⁾ Oppert, Le peuple et la langue des Medes, Paris, 1879.

janski, dr. Fritz Hommel pa ga prišteva v svoji še dandanes imenitni knjigi¹⁾ a l a r o d s k i jezični skupini (rodbini), h kateri spadajo hetitsko, kapadoško, staro-armensko, kosejsko, elamitsko, georgijsko (ob Kavkazu) in basško (basiško) narečje. Učeni katoliški teolog Fr. Kaulen²⁾ pravi ob koncu svoje razprave o tej stvari, „da je dandanes dognano, da podaje druga vrsta klinopisa jezik ansanski, materin jezik Cirov.“ Potemtakem je slavni Cir v svojem materinem jeziku tako-le govoril:

U Kuras Ko Akkamanisij,

Jaz (sem) Cir kralj Ahamanid

(Glej obrazec M str. 316.)

Žal, da nam je čas obvaroval le malo spominikov staroperzijskega in suzijanskega klinopisa, zato so učenjaki s tem večjo vnemo posvetili svoje studije tretji vrsti klinopisa, ki je zaradi svojih bogatih in obsežnih spominikov obetal največji dobiček. (Dalje.)

¹⁾ Fritz Hommel, Geschichte Babyloniens und Assyriens, Berlin 1885, str. 47.

²⁾ Fr. Kaulen, Assyrien und Babylonien, Freiburg, 1891, str. 127.

Dolenji Istrijanec.

(Narodopisna črtica. Spisal J. M-č.)

Na bornem ležišču tam v kotu si mane oči skrben mož, oče obilne družine. Jutro je, vstati treba. Naš Istrijanec vstaja rad zgodaj, da gre na težko delo. Kako obleko ima naš Istrijanec?

Moški nosijo ozke, bele, volnene semtertje tudi črne ali modre hlače — gače; povrh srajce ali košulje iz debelega domačega platna devajo naramnico iz sive, debele, tudi domače volne: to je kamižola ali telovnik brez rokavov ali pa z rokavoma. Navadno pa je Istrijanec oblečen le v en rokav, tako da mu kamižola in drugi rokav nekako po hrbtu doli visi. Na glavi ima slovansko čepico črne boje iz črne volne, a jo imenuje klobuk, dasi je skoro taka, kakor sem jo videl naslikano v uniformi, po carju Aleksandru III. uvedeni za ruske vojake. Naš klobuk — šiljar — malokdo tu nosi. Kogar je pa oblazala laška kultura, nosi tudi že mehak klobuk. Včasih, osobito kadar mrzla burja brije, nosijo še sivo, volneno suknjo s kapuco. Ženske pa oblačijo povrh dolge bele obleke, košulje, jedno samo dolgo krilo iz debele, temnosive, domače volne z rokavoma, ki sta pa poleti vedno zadej za pas pripeta. Spredaj je ta vrhna obleka kar po dolgem nekoliko izrezana. To imenujejo módrino. Predpasnik dolenji Istrijanki

malo rabi. V kite vpletajo bel trak tako, da sta bel trak in črna kita skupaj spletena ter se vije tako spletena kita od jednega uha preko senc do drugega uha. Na glavo devajo štirikoten kratek bel robec — facol — iz debelega „bumbaka“ (pavole) dvojno zaviti in v trikot zložen, da čopi, ki so ob štirih konceh robca, doli visé. Po zimi ima nekatera bogata Istrijanka še vrhno suknjo brez rokavov, „gječerma“, in pa še veliko temno, z nekaterimi zelenimi nitkami pretkano, volneno ogrinjalo „krpét“, ki ga nosijo nekako jedno leto po smrti sorodnikov. Moški in ženske nosijo kratke, a močne čevlje kakor avstrijski vojaki; saj je pa tudi treba za istrsko blato.

Dasi je Istrijan ohranil staro nošo, vendar — ako pojde tako naprej, kakor gre sedaj — izgine za nekoliko desetletij tudi ta častitljiva domača noša.

Kranjska silno upliva na Istrijance. Bog ne daj, da bi žalil svoje brate, istrske Hrvate, a kar je res, je res. Po Gorenji in Srednji Istri govore s slovenščino mešano hrvaščino, ki ima poleg tega še jako veliko laških besed. V poprejšnjem stoletju je itak Istra spadala h Kranjski in to še za cesarice Marije Terezije, in J. Dal-

matin in drugi so razumevali z imenom Slovenec tudi Istrijance in celo Dalmatince. — Torej Slovenci in istrski Hrvati smo si bili že oddavna in smo si še med seboj v najboljših in najbližjih razmerah. To priznavajo i Hrvati sami. Lepo je to izrekel v javni seji g. Mandić: „Svaka stečevina hrvatska jest ujedno i stečevinom slovenskom i obratno.“

Istrijanec koraka samozavestno in ponosno kakor poljski plemič. Zlasti ob nedeljah in praznikih se nosi lepo in dostojno.

Domačini, kar jih more iti iz doma, odpravijo se v praznični obleki v cerkev. Od daleč se zagleda nizki zvonik in začuje se zvonjenje malih zvonov, ker Istra razun v mestih nima velikih. Le malokateri zvoniki so visoki, pač pa so popolno kameniti. Mnogokrat stojé le nad cerkvenimi vrati na strehi trije nizki stebriči, ki držé dva mala zvončka ali celo samo jednega. Stopimo v cerkev! Navadno so po Istri, sosebo po deželi, borne cerkvice, male, nizke in stare; včasih imajo še glagolske napisé gori po stropu, po zidu in po oltarju, osobito v Filipanu, kjer je živel ognjeviti zadnji glagoljaš v južni Istri. Tam je še sedaj zgorej vsa cerkev popisana z glagolico. Prižnic in orgel v mnogi cerkvi nedostaje. Pridiga se večkrat le izpred oltarja, namesto orgel pa pojó tem krepkeje močna grla istrijanska. Tlak po cerkvah ni povsodi vodoraven, da se lahko tudi prekopicneš, ako ne gledaš na tla. Pač pa najdeš po cerkvi mnoge lepe kipe iz kamena in še lepše slike, saj od tod ni daleč do Italije, nekdanje domovine slikarstva in kiparstva. V Istri cerkveni stropi niso obokani, ampak ravni. Latinske, nekodi še slovenske maše v glagolici pojó; drugodi mašnik najprej bere list in evangelij tiho latinsko, med tem že kdo v koro poje hrvaško; nato mašnik hrvaško poje list, ali izvestno vselej hrvaško poje evangelij. Odpeva se latinsko v pokvarjenem koralu, ali v hrvaščini. Pevk menda nikjer ni tam. Strežniki imajo v zvonjenju, sosebo pri povzdigovanji, kadar dolgo in nepravilno zvončkajo, in v kretanju svoje posebnosti.

Sv. maša je minula. Pred cerkvijo tam, glejte, so sami župani. Kako to? V Istri se vsak občinski svetovalec imenuje župan; naš župan se zove tu načelnik. Sedaj gredó k občinski seji. Po poti premišljeno in mirno govore in lepo z rokami ponašajo. Kar zazrl sem se vanje, ko sem več potov to videl. Med sejo nekaj časa mirno sedé kakor nekdanji rimski senatorji. Sedaj jih vzdrami in navduši občinski blagor ali pretrese smela nakana lahonskega podeštá (načelnika). Kakor sršeni branijo domorodska prava, dokler ne dosežejo uspeha. Govorili so i danes navdušeno, kakor Hrvati

znajo, in pa prepričevalno za večjo porabo hrvaškega jezika in za splošni blagor brižnega kmeta.

V nizkih zvonikih zvoni že poldan. V kuči izvrstnega narodnjaka je pogrnjeno za več gostov, kučigazda je ves na nogah in zove goste k obedu. Shajajo se Hrvati in Slovenci. — Mi si za sedaj oglejmo dobro vso istrsko „kučo“. Vsaka hiša ima jedno veliko sobano, ki je pa, žal, od dima vsa očrnela. Poleg nje sta le včasih še kaki dve izbi. Po slabih stopnicah (stopnice so skoro pri vsaki hiši) gremo v „kučo“. V njej so na jedni strani ali na dveh postelje, jako široke in jako visoke, a so borne; pred vsako posteljo sta jedna ali dve visoki, a ozki beli skrinji, ki jim rabita tudi za mizo, ker prave mize navadno ne nahajamo tukaj. Na drugi strani je sklednik, kjer visi kuhinjska posoda; od stropa ali črnih tramov visi koruza (turkinja), predivo, kaka obleka, včasih lepa slanina in druga vsakovrstna roba. Na četrti strani je pa ognjišče. Začudil sem se, da je v tej sobi toliko raznih rečij; gospodar mi je odgovoril: „Znate, dragi gospodine!“ v Istri nimamo toliko poslopij, ko pri vas, (znal je to, ker je kot vojak prišel tudi na Kranjsko in Štajersko), mi nimamo ne takih podov, ne senic, ne kašč, ne kozolcev, ne takih kletij, kakor vi: mi smo siromašnejši, po nekaj pa praktičnejši kakor vi. Če je le moč, imamo mi pod jedno streho vse blizu skupaj.“ — Bodi nam dovoljeno pogledati še v kuhinjo. Tu zapoveduje županova žena, gospodarica, okrog nje se brhko suče ter ji pomaga domača hči, devojčina (deklica) Foška. Med dvema oknom je jeden do dva pednja od tal sezidano široko ognjišče, na katerem gorita dva ognja. Izpod dimnika doli visi močna veriga s kljuko. Na kljuki visi pokrit velik meden kotel z mesom; pod kotlom gori. Okrog njega so še lonci in lončki, za goste in posle. Na drugem kraju je pa že evropsko ognjišče, štedilnik, kjer se kuha drugo meso in kjer je krop za umivanje, istrski: „pranje“. Kjer so pa posebno imoviti, vrté in pekó na drogu nad ognjem kar celega janca. Pečí pa ne najdeš z lepa v južni Istri.

Gospodinja odleti v konobo, t. j. v klet, ali kaj rečem, klet: to je le obširen prostor pri tleh, nič nižji kakor so drugi prostori; tla so iz samega velikega obsekanega kamena „saliža“. Precéj veliko okno pri županovih dobro razsvetljuje ta prostor, da zagledamo tam na tleh le nekaj malo podloženih sodov. Vse to je nemara tudi vzrok, da se istrijansko vino v takih gorkih kletih, kakor pravijo, ne more

¹⁾ Ali še bolj v navadi je, da rekó: „Čujte, šjor barba (gospod stric)!“

držati nad jedno leto. Na strani leži krompir, repa, katera kad „tinja“, čabar, i. dr., na zidu tu pa tam visi celo svinjska slanina pa par krač. Gospodinja je že napolnila steklenice s črnim vinom in kučigazda nas vabi k obedu, ker vse je že pripravljeno. Istrijska juha je na mizi. Ta je, kakor tudi še mnoge naslednje jedi in prikuhe, precēj oblita z oljem po laški šegi. Kranjskemu želodcu ne ugaja taka jed. Jako dobro pa je istrsko vino. Močno je, ker ima mnogo alkohola v sebi. Zato hodijo inostranci tako radi ponj, celó Francozom se je jako prikupilo. Kajpak, da v vseh hišah ne pijó sladkega vina, mesta pa sedaj jako ubožni. V največ kučah je kratek, pa tudi suh obed; tu ne pijó ničesar ali k večjemu malo vode iz mlake zajete in precejene, pa z octom namešane.

A pogledjmo tudi kam drugam! Ako gremo v navadno selo, zagledamo ali kake tri kuče skupaj, jedno ob drugi, ali tudi pet, osem kuč skupaj prizidanih, a drugodi so kuče tudi daleč druga od druge. Sela se zovejo navadno z moškimi samostalniki v množini po starih pratocih, n. pr. Regoliči, Perhati, Poljaki, Ivanovci, mesta pa večinoma na n, n. pr. Labin, Motovun, Barban, Vodnjan itd. V selih nas radi z vso ljutostjo napadejo psi, ki jih tu zovejo: breke. Hudi so ti istrski čuvaji, ki imajo po deželi skoro vsi jednako barvo, bolj volčjo, saj so pa tudi na pol volkovi. Dobro, da imam palico ali solnčnik pri sebi; to je tukaj zmerom potrebno. Najbolje, da tako na desni strani palica visi, kakor imajo vojaki sabljo: pes ima več strahú in tujca ne ugrizne.

Po dolnji Istri je poletu huda vročina. In goli bregi, slabi poti ob pečinah — to ne mika popotnika v te kraje. Poleg tega je ob morskem obrežju neprijeten in nezdrav zrak, ki ti udarja jako neugodno v nos. Zaman iščeš krepčalnega studenca, ali kakor tu pravijo: žive vode. V mestih in pri najiminitnejših veljakihi imajo dobre vodnjake. Drugodi stojé po raznih krajih mlake, kamor gonijo živino napajati in kjer zajemajo vodo tudi za kuhinjo v brente. V hudi suši, ko včasih tri do pet mesecev nič ne dežuje, celó v vodnjakih in lužah vode nedostaje. Tedaj hodijo po več ur po vodo. Smilili so se mi ljudje, ko so takim posušenim mlakužam strugo čistili in globočje kopali, češ, da bi imele več vode. Proti večeru lové po takih lužah žabe. Kaka dobrota so tem ubožcem celó te luže!

Pri županovih imajo mlatiče. Na suhi, gladki, jako utrjeni zemlji prav blizu kuče leži snopje po tleh. V sredi precēj širokega okrožja teh snopov vidiš že od daleč v zemljo zabito bruno ali žrd, okrog nje ovito vrv in jeden ali dva konja nanjo privezana, ki ju hlapec ali mož okrog bruna goni, da žito maneta, kakor se

pri nas nekod proso mane ali menca. Slama, tako pomendrana in stlačena, seveda ni dosti prida. Malokje zunaj na tleh žito mlatijo, ker poda ne poznajo.

Ko to mencanje gledamo, pelje ravno mimo županovih bližnji sosed počasi dobro naložen voz sena s štirimi voli iz globoke Raše. To je najboljše seno cele Istre, in voli so tudi lepi. Istra ima dokaj lepe goveje živine. A čudno, da je meso tukaj jako drago. Tudi perjadi in prascev je v Istri nekoliko, a manj nego drugodi med Slovenci.

Kaj se pa tam pomika po poti? Mala tropica ljudij nese in spremlja v odprtem „liesu“ ali krsti pokritega „mrtvaca“ na pokopališče (ciméter). Pa se ne jokajo, ko pri nas, le ganljive „tužalke“ v jednomer pojó, „naricajo“. V kapelico odložé „lies“ in vsakdo odkrije in pokriža mrtveca, ali ga tudi poljubi. Čeprav je pokojnik umrl za nalezljivo boleznijo, ne morejo se od njega ločiti brez tega običaja, dasi jih stokrat svariš. Predno mrtveca položé v grob, pritrdijo pokrivalo na krsto, včasih pa le v obleki brez krste mrtveca, zavitega v belo tančico, položé v krilo matere zemlje. Na grob devajo debel in velik kamen, kakor da bi drugače nevarno bilo za pokojnika, ker pravijo, da so nekdanj volkovi grob odkopavali in telo oskrunjali. Ob glavo mu posadé ozek, pedenj dolg, pedenj širok lesen križec brez slike Odrešenikove.

Počasi gremo proti domu. Na poti čujemo, da ljudstvo, zlasti mlajši rod „bugari“ to se pravi: otožno, jednolično peva v „moll“-u z jako zategnjenim zadnjim zlogom: o-o-o-o-o. To „bugarjenje“ je v navadi od zapadne Istre tje do Črnega morja. Nekaterim ugajajo te pesmi, a meni ne. Kako po nekaterih krajih lepe Dolenjske, ali pa cvetličnaste Savinjske doline pevajo zvečer od dela gredoč slovenske mladenke s svojimi srebrnimi glasovi ali pevci s svojimi lepimi tenori krasne slovenske napeve in pesmi! Sicer tudi sami istrski Hrvati priznavajo, da imamo Slovenci osobito lepe lirične pesmi, kakor imajo Hrvatje in Srbi lepše epične pesmi. V Istri se narodna pesem še večkrat glasi, posebno v družbah, pri delu, ko n. pr. koruzo ličkajo, ali ob nedeljah in praznikih.

Mehka noč je legla na vročo zemljo. Idimo domov! Večerja nas čaka. A po večerji idimo zopet malo pod milo nebo! Skoro povsod, posebno po malih mestecih, imajo pred hišami in cerkvami velikanske kamenene ploče, ki jim rabijo za klopi in mize v večernih sednicah. Tu se pogovarjajo in modrujejo in šalijo in poslušajo pozno v noč do desete ali celó do jednajste ure. Radi se smejejo, toda toliko in tako dobrih dovtipov, kakor po živahnih do-

lenjskih in notranjskih krajih, tu nisem našel. Ako imajo, tudi radi pijejo kozarec vina, zakaj „teran“ je najboljše sredstvo zoper mrzlico (febri) in vročnico (tifus). Istrijanci zares najbolj mró tam, kjer le kalno in grdo lužo pijó. Kako se mi je vendar smilil oni dan na praznik neki mladenič, ko se je žejen pred mano poleg grde

luže iztegnil ter jo srkal! Kdaj pride pomoč tužni Istri?

Čas je, idimo počivat! Tam od daleč še čuješ bugarjenje: Nini, nina, nini, nina, a-a-a. Kmalu ne čuješ ničesar več, objel te je mirni spanec, a v sanjah vidiš še žalostne slike iz življenja istrskega trpina.

Pesimizem.

(Spisal dr. V. Korun.)

Pesimizem je učil kot popoln modroslovni sistem prvi Arthur Schopenhauer. Po metafizičnih načelih tega filozofa je v vseh živih bitjih, človeku in živalih, slep nagon, ki ga imenuje „voljo do življenja“. Le ta priganja bitja z elementarno silo, da skrbé za svoj in svojega plemena obstanek. Vendar je „volji do življenja“ pred vsem do tega, da se ohrani pleme; posamezna bitja so ji pa le sredstva za prvi namen. Ta neugnani nagon pa nikakor ne izvira od tod, da je življenje dobro, ki prinaša srečo in veselje in bi bilo zaradi tega vredno našega truda ali pehanja. Nikakor ne; ravno nasprotno je res: Le domišljamo si, da je biti ali živeti dobrota, ne biti pa zlo, in sicer prav zato, ker nas ona temna sila priganja oklepati se z vso močjo življenja; zakaj kar imenujemo veselje, radost in srečo, ni nič drugega kakor odpravljanje kake potrebe, kadar ji zadostimo. Prva je potreba, katero čutimo z bolestjo; še le tedaj, če zadostimo potrebi, čutimo srečo. Ko smo potrebi zadostili, izgine tudi sreča, in na njeno mesto stopi nova potreba, katera nam povzroča novo bolečino in zahteva, da ji zadostimo. Potreba in ž njo združena bolest sta potemtakem nekaj pozitivnega in istinitega; sreča pa je le odpravljanje potrebe, s katero neha bolest, zato je le nekaj negativnega. Bolest in nesreča sta torej istiniti, veselje in sreča neistiniti. Vsled pritiska „volje do življenja“ se pehata človek in žival za istim smotrom, namreč da ohranita sebe; to pa le zaradi tega, da ohranita pleme. Ker „volji“ je pleme vse, bitje pa (kot tako, ki bi ne služilo v ohranitev plemena) nič. Otdot prihaja nebrzdana moč spolnega nagona, moč, katero mu daje prav demonska „volja do življenja“. Kako bi si mogli drugače razlagati brezmiselno ravnanje, da človek žrtvuje zdravje, srečo in čast, samo da zadosti pohotnosti, ali da živali skrbé za zarod s tem, da poginejo same.

Med človekom in živaljo po njegovih mislih ni bistvenega razločka. Razlika je le ta, da ima človek popolnejši razum mimo živali. Drvita

se, kakor rečeno, oba za istim smotrom, in da ga dosežeta, ravnata oba jednako neukrotljivo, ker ju goni sila egoizma, samo da pride žival navadno prej in lože do njega, ker njegova naravnega nagona vedno premišljevanje ne moti niti ne ovira, in ker ima manj potreb kakor človek. Zaradi bližnjega sorodstva z živalimi bodimo do njih usmiljeni, bodimo jim bolj prijatelji kakor gospodarji.

Po svojem, na več mestih protislovnem izvajanju pride Schopenhauer slednjič do sklepa, da je izmed vseh „mogočih“ svetov naš svet najslabši; na njem vlada zgolj samoljubje (egoizem) in brutalnost, njega trudeča in pehajoča se bitja le na ta način nekaj časa živé v brezumni bedi, da drug drugega vara, morí in pojedaj; pravcati pekel je, v katerem so ljudje z jedne strani strpinčene duše, z druge pa nerogati vrage. Življenje torej ni nikakor vredno našega truda in prizadevanja, vsa dobrota je le dozdevna in ničeva, svet je na vseh konceh propadel, in življenje posel, s katerim se ne plačujejo stroški. Ker pa človek zbok svojega razuma lahko pride do prepričanja o ničevosti sveta in lahko izprevidi, da so bolečine in nesreče obilnejše kakor radosti, zato mu pač pristuje, da udano prenaša muke sveta, kj se ne dadó odpraviti; življenja se je treba ogibati, „voljo do življenja“ treba zanikavati. In če že vsi ljudje zaradi svoje zaslepljenosti tega storiti nečejo, ravnajo naj tako vsaj razsvetljeni veleumi, filozofi.

To bi bilo nekaj glavnih tez Schopenhauerjevega pesimizma, v kolikor smo jih mogli z malo besedami načrtati. Da bi jih z vsemi logičnimi in empiričnimi dokazi pobijali, seveda ne more biti namen teh vrstic. Tukaj hočemo samo na kratko pokazati absurdnost ali vsaj neresničnost tistih njegovih naukov, katerih hibe misleči čitatelj tudi brez posebnega modroslovnega znanja sam najde, četudi ne bomo rabili posebne znanstvene navlake, marveč opirali se bomo bolj na „zdravi“ človeški razum.

Kaj je „volja do življenja“ po svojem bistvu, tega nam Schopenhauer ni razložil, dasi